

som skulde være det fælles Bedste for begge Parter. — Der er en meget bedre og en banet Veie at gaae, det er den ældre gode banede Veie, der er betraadt af flere af de ældre heden-gangne Godsseiere, under hvilke jeg har levet som Skolelærer i mange Aar, først under den i høilovlig Ihukommelse gamle hæderverdige Statsminister Grey Reventløy, Besidder af Grevskabet Christiansbæde i Nolland. Hvad han i sin Tid gjorde paa sit Gods for Fæsterne, det var, at gjøre dem til Arvesætere paa en Tid, da de slet Intet kunde udrede til ham; og hvad hans Slægtning og Pleiesøn, Grev Holstein, Besidder af Grevskabet Holsteinborg i Sjælland, under hvem jeg senere var Skolelærer i mange Aar, virkede for sine Bønder, skjønt de ikke bleve Arvesætere, men blot Fæstere, det var store Ting til Bøndernes Bedste og til Godssets Vel — men disse velgjørende Indretninger, som saadanne Patrioter og Bøndevener gjorde paa deres Gods, vare af den Beskaffenhed, af den Aand siger jeg, at, hvor en saadan Aand findes endnu, der behøves ingen Lov, der stiftes langt mere Godt, end nogen Lov byder; thi der gaaer man paa den frivillige Veie, og denne er, i alle Ting at see paa fælles Bedste. Hvor Lovgivningen derimod behøves, det er jo netop der, hvor det Gode skal fremtvinges, hvor det ellers ikke vilde skee, ja, der hvor Lovgivningen nødvendig maa gjøre Indgreb og sige: hertil og ikke længere! En anden banet Veie, som ikke er fremkommet af Belysning, men er fremkommet af Godsseierarmod og Pengetrang, som jeg sagde før, den er paany opstaaet efter den forrige Krig i den for Landeiendomspriserne saa tryk-kende Periode, fra 1816 til 1833, i hvilken Tid jo saa mange Gods, formedelst Skatte-restanser og Gjæld, nødtes til at gaae ind under Statsgjælden, og, saavidt jeg husker, var der under Statsgjælden ialt 119 samlede Hovedgaarde med Bøndergodser; havde Staten da efterhaanden, saasnart det lod sig gjøre, gjort samme Experiment med disse Gods, som disse Kjøbere tildeels senere gjorde, at sælge Bøndergaardene til Eiendomme for Fæsterne selv og at udstyffe Hovedgaardene, saa havde jo Staten indvundet den hele Fordeel, som, forsaavidt dette siden er skeet, er gaaet over i

private Hænder, og saa havde vi havt Selveiendom udbredt paa alle disse Gods til Fæsterne; men det gjorde Staten ikke, den ophævede ikke engang Hoveriet paa disse Gods, men lod det Hele bestyres i gammel Skendrian, indtil det siden folgtes som samlede Gods igjen. — De Prangerhænder, der fik deels nogle af disse og deels nogle af andre Gods i deres Bøld, og have solgt Bøndergodset til Fæsterne, de have frembragt de gangbare Priser for Fæstegods til Eiendom, hvorefter vi nu maae spørge og sige: hvad have Fæsterne f. Ex. givet for deres Gaarde paa Marsilliesborg Gods? — hvad have de givet paa Bygholms og Matrup Gods? — hvad have de givet paa Voergaards Gods? — paa Ristrup Gods? o. s. v. — De have givet for deres Fæstegaarde, hvor disse Handler ere skeete, kan man f. Ex. sige: 250, 300, 350 eller 400 Rbd. pr Lønde Hartorn, eftersom Stederne have været. — Her have vi altsaa en Maalestof, en Tact, hvoraf vi kunne see, hvad Fæstegods i den nærmeste Fortid, som nylig er gaaet foran, har havt for Værdi, naar Talen er om Overgang til Selveiendom for de nærværende Fæstere; men at sige: hvad er f. Ex. den Fæstegaard værd, hvis den skulde nu staae til Auction som Selveiendom, det er jo at bruge kun betingelsesviis en ganske fremmed Maalestof; thi hverken er den Fæstegaard i den Tilstand, at den nu kan afhændes som Eiendom, og heller ikke kommer den maaskee i den Tilstand endnu i 50 Aar. Skulde vi altsaa ikke lade Fæsterne beregne sine Indtægter af Gaarden i 50 Aar eller i den Tid, han mulig kan bestde den? — Hvilken Kjøber vil give det for en Fæstegaard, som er efter gangbar Priis for Eiendomme, naar han først kan komme i Besiddelse af Gaarden efter en saadan Aarrække? — Eller hvo af os, om han har en Gaard i Fæste, vil da kjøbe denne Gaard for samme Priis, som en Eiendomsgaard af lige Størrelse og Bonitet koster, og derved tabe den Indtægt, Fæstetiden giver? Det er jo selklart, og, dersom man ikke vil tage Hensyn til de stedfindende Forhold, saa ville Fæsterne ikke kunne blive Selveiere, men man vil da kun fortænge dem ved Hjælp af Lovgivningen fra at blive Selveiere. — Den Høiflydende kan